

XII Conferència Anual de la SCC 2002

Informe sobre l'estat de la comunicació 2002

per Montserrat Minobis i Puntonet
Degana del Col·legi de Periodistes de Catalunya

Em demaneu que us faci un «estat de la situació» pel que fa als mitjans de comunicació. Uns mitjans en què totes les persones que som aquí hi estem implicats de ben variades i diverses maneres, però sota un denominador comú: ens interessa i estimem la professió periodística. No és pas fàcil, per a mi especialment, ja que no sóc cap teòrica de la comunicació, sinó ben al contrari, n'he estat sempre una treballadora a peu de micròfon. Això m'ha permès al llarg de gairebé quaranta anys conèixer els *media* des d'òptiques ben diferenciades, que m'han ajudat, d'altra banda, a mantenir les meves pròpies idees sobre els mitjans, sobre el periodisme i sobre el món professional. Idees que, altrament, tampoc són gens noves, perquè responen, en bona part, a les mateixes preguntes que ens hem estat formulant aquests darrers anys des de la professió i molt en especial des del darrer Congrés del Col·legi de Periodistes.

Els canvis soferts per la professió en els últims anys (llegiu l'aparició dels avenços tecnològics i dels grups multimèdia en el camp de la informació) estan comportant, també, canvis en el desenvolupament de la feina. I aquests canvis ens impedeixen, massa vegades, de fixar-nos en quin és el sentit o l'objectiu de la feina periodística. Ens hem dotat, això sí i especialment a Catalunya i a través del Col·legi de Periodistes de Catalunya, dels suficients mecanismes de defensa: codi deontològic, estatut, marc de redacció, per exemple; però això, que és important, importantíssim, s'aplica encara a molt pocs mitjans i la seva incidència no és la que hauria de ser.

Qui té present o es recorda de quins són els dotze punts del Codi deontològic? Què és el que pesa més a l'hora de cobrir determinades informacions? Com s'estableixen les fronteres entre el que és políticament o impolíticament incorrecte? On establim la frontera entre el que és informació o espectacle mediàtic? Qui és o qui no és periodista? Quin pes o quins condicionants exerceixen les empreses periodístiques? I la política i els polítics? És cert que això que plantejo, ja ho he dit abans, no és pas nou i que en algunes ocasions ja han format part de múltiples debats. I que ja, en alguns casos, n'hem obtingut respostes més o menys clares.

S'han trencat, en el camp de la comunicació i molt més després de l'11-S, múltiples barreres. I justament això és el que ens duu a repensar i a redefinir quin ha de ser el nostre paper com a professionals, per una banda, i, per l'altra, el de les empreses de comunicació. Més que mai, la immediatesa de la notícia, de les informacions, ens marca. I més si atenem que aquesta immediatesa, dominada per aquest afany globalitzador que incideix en qualsevol àmbit de la societat, marca els continguts informatius (no cal que torni a esmentar l'11-S).

En la III Convenció de Periodistes que va tenir lloc a Tarragona, fa poc més d'una setmana, no solament els homes i dones que hi van participar van posar l'accent en algunes de les causes que avui fan que el món de la comunicació sigui posat entredit per moltíssima gent, també s'hi van assenyalar alguns possibles camins perquè el periodisme vagi més enllà d'unes informacions protagonitzades per dades o notícies mediatitzades pels grups de pressió o pel llenguatge políticament correcte imposat, en certa manera des de l'11-S, i que dominen el món de la comunicació, i assenyalen que ens cal adoptar un llenguatge no «institucionalitzat» i recuperar la capacitat analítica, que és bàsica en l'exercici de la professió.

Si repassem ni que sigui de passada el paper dels mitjans de comunicació, des de l'atemptat de les Torres Bessones de Nova York, la guerra de l'Afganistan o més recentment i més pròximament les eleccions franceses, veurem com el comportament dels Media ha estat condicionat, per activa i per passiva, per l'actitud dels Estats Units, tot i que cal reconèixer que els mitjans de comunicació europeus, en línies generals, van saber mantenir, passat el primer cop, una actitud menys bel·ligerant i més d'acord amb els criteris de professionalitat i neutralitat exigibles en casos tan extrems com aquest que ens ocupa. Però no és menys cert que hi ha hagut altres casos en què aquesta suposada neutralitat (que jo oposo a l'objectivitat) no ha existit pas. *Le Monde* publicava no fa gaires dies un informe de com van influir els mitjans de comunicació, especialment els audiovisuals i en concret la televisió, en l'ascens del líder ultradretà Le Pen. Tampoc cal anar al país veí per trobar exemples mancats d'ètica o de rigor informatiu. El Consell Audiovisual de Catalunya ha hagut d'elaborar un fullet per al tractament informatiu de les tragèdies. El mateix Col·legi de Periodistes de Catalunya, a través de la seva Comissió de Defensa juntament amb la del Col·legi d'Advocats, vam engegar una campanya per a la no-utilització del terme *il·legal* quan es refereix als immigrants. Terme que dissortadament s'ha utilitzat per activa i per passiva. I tampoc cal oblidar el tractament informatiu que es fa en determinats mitjans de la violència contra les dones.

Sobre això, m'agradaria esmentar unes paraules de l'escriptor Ernesto Sábato amb motiu de la concessió del Premi Ortega i Gasset d'aquest any:

En totes les seves manifestacions, l'activitat periodística ha de consagrar-se a un compromís ètic que doni resposta a la desesperació de milers d'homes i dones, les vides dels quals han estat silenciades a través de les armes, de la violència i l'exclusió social.

I una altra:

Avui el periodisme ha de reconciliar-se amb les seves millors senyes d'identitat històriques per on respiri la llibertat d'opinió i la capacitat imaginativa dels seus intel·lectuals.

Empresaris, periodistes, intel·lectuals... que semblen, semblen, excessivament condicionats per les circumstàncies globalitzadores que dominen la societat actual.

Jo, ja us ho he dit en començar, més que teoritzar o apuntar algunes de les característiques del món de la comunicació actual, voldria plantejar-vos tot un seguit de preguntes que jo mateixa, i amb d'altres companys i companyes, ens hem estat formulant darrerament i que crec que responen a l'estat o situació actual dels mitjans de comunicació. Preguntes a les quals podríem donar resposta conjuntament, ja que per a moltes no crec pas haver trobat la resposta adequada, si aquesta no està precedida d'un debat previ entre totes les parts implicades.

Deixeu-me que formuli unes quantes preguntes que avui en la professió ens hauríem de plantejar seriosament:

— La concentració empresarial en el camp dels mitjans de comunicació enforteix els mateixos mitjans? Beneficia aquest enfortiment l'estabilitat professional i laboral dels periodistes i les periodistes que hi treballen?

— La globalització informativa. Al servei de qui es posa? Només de les classes dominants o del conjunt d'agents socials?

— Com es desdibuixa el paper dels periodistes en la mateixa organització interna dels mitjans. Els consells de redacció cada dia perden més valor. On es prenen realment les decisions sobre els continguts informatius? En els consells d'administració?

— La uniformització dels missatges informatius. Com atempta contra el dret ciutadà en relació amb una informació plural. Com impacta negativament en la transmissió de valors —sobretot des del camp audiovisual— com l'educació infantil, la sostenibilitat, la cultura de la pau, la defensa de la multiculturalitat...

— Com el periodisme de guerra que es fa actualment fomenta la transmissió d'estereotips culturals. Massa vegades només hi ha una cara de la guerra, la dels més poderosos, la dels vencedors, en definitiva. Perquè els països en vies de desenvolupament sempre són notícia en negatiu.

— La globalització informativa incrementa el desconeixement mutu en les relacions Nord/Sud.

— La doble agressió contra la dona periodista: per dona i per comunicadora.

— Com es fomenta cada dia més la uniformitat dels llenguatges informatius i, per tant, dels llenguatges culturals. Com parlem des dels mitjans dels nous sectors socials emergents, com ens referim a les minories,

com «fomentem» amb el nostre llenguatge estereotips negatius en referència a la immigració. Responsabilitat dels mitjans en el que ha passat a França, a Holanda... o a Premià.

I aquí algunes de les respostes que ens poden servir:

— L'enfortiment dels professionals i les professionals a través de les seves organitzacions: col·legis, associacions, sindicats, Fòrum de Periodistes, Federació Internacional de Periodistes (FIP), etc.

— La necessària regulació professional. L'Estatut de la professió. La Llei de garanties laborals. La lluita contra la precarització, començant ja des dels estudiants en pràctiques.

— L'enfortiment a l'interior de les empreses. Els comitès de redacció, eina indispensable.

— Fomentar els mecanismes internacionals i nacionals en defensa de la llibertat d'informació. Les organitzacions internacionals, com Reporters sense Fronteres, Índex On Censoship, article 19, etc. A escala nacional, fomentar els nuclis de periodisme solidari. Les Jornades sobre la Llibertat d'Informació al Món del 3 de maig de 2002 i la coordinadora que es creà, un objectiu important assolit en aquesta línia.

— La regulació ètica del treball periodístic, garantia per als ciutadans i les ciutadanes i, per tant, element que incrementa la credibilitat social dels periodistes i dels mitjans, avui molt qüestionada.

— El fenomen comunicatiu local, una alternativa possible.

— Noves formes de periodisme. El periodisme cívic dels Estats Units. El

periodisme de les «bones notícies» també hauria de ser tingut en compte, al marge de la ferotge lluita per l'audiència, el «tot val». No, tot no val.

Abans d'acabar voldria recordar unes xifres proporcionades per Reporters sense Fronteres indicatives del risc, alt risc, que comporta l'exercici de la professió periodística. Des del començament de l'any 2002, nou periodistes han mort i noranta estan empresonats. Una dada, doncs, significativa que ja revela un tipus de situació: el de la manca de llibertat d'informació al món. Democràtic o no democràtic. Per aquest motiu i a partir de les Jornades sobre la Llibertat d'Informació al Món, que van tenir lloc el dia 3 de maig de 2002, amb motiu del Dia Mundial de la Llibertat d'Informació, la Coordinadora d'aquestes jornades juntament amb el Col·legi de Periodistes de Catalunya i l'Ajuntament de Barcelona, hem pres l'acord de posar en funcionament la iniciativa de convertir Barcelona en la Ciutat Far de la Llibertat d'Informació al Món. Una eina indispensable, com a garantia de les llibertats.